

Nr. 2/2022, 16. årgang

Tynset

Tema | **Kultur og Byfest**

Informasjon
fra Tynset kommune

PORTRETTET

Tekst : Ingrid Eide / Ingrafo
Foto: Andreas Ulvo

Kokken i bassavdelingen

Ellen Brekken har opptrådt på scener i hele Europa, i Asia og Amerika. Hun har vært nominert til Spellemannsprisen flere ganger, i år med nominasjon i to kategorier; beste barneplate og rock. Til sammen har hun bidratt på over 40 plateutgivelser, blant annet sin første med egen musikk og egen jazzkvartett, *A tonic for the troops* i 2021 med Espen Berg (piano), Magnus Bakken (saksofoner) og Magnus Sefaniassen Eide (trommer).

Ellen Brekken er et kjent navn i kulturlivet i Tynset. Hun er vokst opp i en musikerfamilie på Tynset, har hytte på Tylldalskjølen, og blant annet som leder av Tynset Jazzklubb, finner hun tid å komme hjem til Tynset så ofte hun kan. Ellen er frilansmusiker på heltid og ulike oppdrag bringer henne rundt om i det ganske land. Men Oslo vil nok være Ellens base i overskuelig fremtid. Her har hun sitt nettverk. I tillegg er hun en av få i landet som trakterer både el-bass, kontrabass og tuba. Med denne noe uvanlige kombinasjonen, er det lett å få teaterjobber. Da er det mest praktisk å bo i storbyen.

Det var opplagt at Ellen skulle spille noe, ikke bare fotball. Etter hvert ble det til at Ellen spilte på flere strenger, bokstavelig talt. Hun begynte å "klimpre litt" på morens gitar, og 12-åring fikk hun låne bassgitaren til onkel Steinar Brekken. Etter hvert ble strengbass "greia" for meg, forteller Ellen som alltid har likt å spille på gehør, eller på øret som hun kaller det. Musikk ble en stor lidenskap, og etter skoletid bar det rette hjem for å lytte til musikk som inspirerte til å improvisere bassgruvier på onkels el-bass.

Ellen ble med i skolekorpset. Hun trivdes godt med bassfrekvensen og ville gjerne spille tuba. Tuba er et meget stort instrument, noe for stort for ei jente på 10 år, så Ellen startet med baryton.

– Jeg fikk veldig frie rammer av både familien og Trond Brovold i skolekorpset til å prøve og lære, og etter et par år på baryton prøvde jeg meg på tuba. I skolekorpset lagde vi eget band, og korpspausene ble brukt til bandøving. Vi fikk mye verdifull samspillerfaring, poengterer Ellen.

– Fotball var også veldig gøy og noe jeg drev mye med, men musikk er mer inkluderende og ikke avgrenset til kjønn og alder, så for meg ble det mer musikk og mindre fotball etter hvert. Som målvakt var jeg siste skanse, den som passet på. I musikken er tubaen og bassen den som tar ansvaret for at reisverket ikke faller sammen. Dette finner jeg fasinerende og førte til at jeg begynte å "kokkelere" med flere instrumenter i bassavdelinga.

Noe Ellen så veldig fram til, var å begynne på musikklinja på Nord-Østerdal videregående skole.

– Her fikk vi satse på det vi syntes var artig, vi var likesinnede med samme interesser og her fikk lære oss mye samspill og samarbeid. Det handler om å bygge kompetanse på flere måter enn kun det skolefaglige. Det handler også om å bygge trygghet og sjøltillitt. Aasmund Snorheim, kontrabasspiller fra Røros og som da var lærer på musikklinja, sendte meg rett inn i jazzverden. Det er jeg glad for, sier Ellen, som i 2010 fullførte en 4-årig bachelorgrad i improvisert musikk/jazz på Norges musikkhøgskole i Oslo. Studiet inkluderte også en utvekslingsperiode med studier i Cape Town i Sør-Afrika.

Siden studietiden har hun jobbet frilans. Med base i Oslo har Ellen opparbeidet seg et stort nettverk og ikke minst oversikt over musikkmiljøet i Norge. Hun trekker mange profesjonelle krefter til Fjellregionen, som ikke minst Tynset Jazzfestival drar nytte av. I tillegg til å spille fast med band som Hedvig Mollestad trio, Tord Gustavsen trio, Falkevik, Du og jeg og vi 2 - 3 - 4, MAAR og Caledonia jazzband, har hun spilt med musikere som Dance with a Stranger, Trine Rein, Frode Alnæs og Frida Ånnevik, for å nevne noen.

– Det er et fåtall av oss som har gått på musikklinja som er blitt heltidsmusikere, men de årene på musikklinja på NØVGS har vært viktige for oss alle, understreker Ellen.

Mye av det som skjer i Fjellregionen innen kulturbasert næring, festivaler og arrangementer er startet eller drives av folk som har bakgrunn fra musikklinja på NØVGS. Eksempler på dette er Livestock, Opera de Setra og nettopp Tynset jazzklubb. Forslaget om å legge ned musikklinja mener hun er svært dårlig distriktpolitikk. Det er dårlige signaler å sende til kulturfolk. Politikere gjør seg sjøl en bjørnetjeneste ved å eksportere ungdom til andre regioner, og hindre unge talenter må få utvikle seg i sitt eget miljø.

– Vi trenger en grasrotbevegelse i kulturlivet, mener hun. Hva tenker politikerne når vi om noen år ser konsekvensene?

Som nevnt innledningsvis er Ellen er også komponist og låtskriver. Med et ras av avlyste arrangementer undere koronatida fikk Ellen tid å skrive låter. Hun ga til slutt opp å telle hva hun mistet av opptredener, men kom i hvert fall til 60 den første tida.

– Jeg har kommet meg over kneika med koronakompensasjon, men jeg har i denne perioden fått god tid til å reflektere over hvor tett musikk er knyttet til identiteten min. Hva kan jeg utenom musikken?

Ellen har fulgt sin drøm og dyrket sin lidenskap. Til alle unge som ønsker å utvikle talentet vil hun si; Tørr å gå for det du vil, og husk det er mulig å gjøre HELT andre ting etter hvert, husk at veien er aldri rett fram. Og det er tre ting man må gjøre for å lykkes, få jobb og kunne leve av det; møte opp i tide, møte forberedt og det betyr ØVE! Og vær en hyggelig person. Da kommer du langt.

I juli skal Ellen skal hjem til Tynset for å delta på Kulturfesten og Pride.

– At regionen arrangerer "bygdepride" er kjempeviktig! Det sier noe om hvilket samfunn vi ønsker å være. Det betyr mye for mange Det ligger mye aksept i dette, man kan være hvem man vil og forelske seg i hvem man vil. Jeg vokste opp i et heterosamfunn, og det er aldri gøy å være den som stikker seg ut. Man vi være som alle andre når man er 14 år. Som samfunn har vi ingen ting å vinne på at folk ikke får være seg sjøl. Det har skjedd utrolig mye på 20 år! Ikke minst er det holdningsskapende av kommunen å si; kom hit, uansett!

Magasinet Tynset

Nr. 2/2022, 16. årgang

Ansvarlig utgiver
Tynset kommune
2500 Tynset

Ansvarlig redaktør

Erling Strålberg (kommunedirektør)

Kontakt

Telefon: 62 48 50 00
Epost: postmottak@tynset.kommune.no
Internett: www.tynset.kommune.no

Annonsering i informasjonsmagasinet

Ta kontakt for informasjon om annonsering og bistand med utforming:

INGRAFO AS, Bakkagata 51, 2540 Tolga
Telefon 62 11 71 99
Mobil 900 15 929, 952 07 555
Epost post@ingrafo.no

Grafisk utforming

INGRAFO © 2022
www.ingrafo.no

Foto 1. omslagsside

Pride-måneden
© Steve A. Johnson / Pixabay

Opplag

3.800

Trykk

Flisa Trykkeri AS

Miljøspalten

Elektrifisering og energisparing

Tekst: Hanne Maageng Olsen, prosjektleder klima og energi

Foto: Tynset kommune

For å redusere utslipp av klimagasser, pågår det nå en omfattende og styrt overgang fra fossil energi til elektrisitet, med bla. elektriske biler, busser og ferger. Samtidig blir vi oppfordret til å spare strøm. Hvordan kan vi få til begge deler?

Norge har ren og fornybar strøm fra vannkraft. Ved å erstatte olje, bensin og diesel med elektrisitet, kan vi redusere utslipp av klimagasser, noe som er viktig for å redusere omfang av global oppvarming. Elektrifisering gir økt etterspørsel etter elektrisk kraft, og selv om det bygges ut fornybar energi, forventer NVE at Norges overskudd av kraft vil reduseres fra 20 TWh i et normalår til et overskudd på bare 7 TWh i 2030.

Utbygging av ren energi tar lang tid og kan skape konflikter knyttet til utbygging i uberørt natur. Derfor er det viktig å bruke energien mest mulig effektivt. Ved å etterisolere gamle hus og bytte vinduer unngår du at varmen forsvinner ut og at du "fyrer for kråka". Varmepumper, som utnytter varmen i luft eller jord, er også et effektivt tiltak. De bruker mindre strøm uten å redusere innetemperaturen. Når det gjelder bensin- og dieslbiler, vet alle som har kjent på et varmt eksosrør at varmetapet er stort, noe som betyr unødig energiforbruk. En bensin- eller dieselbil bruker normalt 0,5-0,8 liter pr. mil, noe som tilsvarer 5-7 kWh. En el-bil bruker til sammenligning 1,5-2 kWh pr. mil. Så ved å velge el-bil neste gang du skal bytte bil, kan du både redusere CO₂-utslipp og redusere det totale energiforbruket fra bilkjøringen.

Den grønneste energien er likevel den som aldri blir produsert. Og det beste for både helsa og miljøet er å velge sykkel i stedet for bil, i alle fall på korte turer. Det er det mange som gjør, og i år har vi for første gang passert 200 påmeldte til "Sykle-til-jobben" kampanjen. I bildet over ser du de spreke ukesvinnerne fra Østre Innlandet jordskifterett, avdeling Tynset; f.h. Magnar Often, Roger Olsson, Torger Høsøien og Tove Mette Tveråen.

Kilde: Temanotat "Energieffektivisering som klimaløsning", utgitt av Norsk klimastiftelse www.klimastiftelsen.no/to-grader/#temanotat og www.tograder.no

Enkelt å være frivillig med en app!

Som frivillig bidrar du til at andre innbyggere får en tryggere bedre hverdag. Frivilligheten settes stor pris på. Frivilligsentralen på Tynset ønsker å gjøre det enklere og mer fleksibelt å være frivillig.

Tynset Kommune har valgt å ta i bruk Nyby - enn app som gjør det enklere for deg som frivillig. Når du bruker Nyby får du oppdrag direkte inn i appen og du kan selv velge om du har tid og lyst til å engasjere deg på hvert enkelt oppdrag!

Brukere som kan administrere appen selv legger ut forespørslers. Ansatte i hjemmetjenesten og ved institusjonen legger ut forespørslers på vegne av brukeren, og gjør avtaler med frivillige via appen. Eksempel bære inn eller stable ved, snømåking, turgåing, handling, hente en pakke på posten, skifte lyspærer osv.

Du svarer kun ja på de oppdrag som passer for deg (og du trenger ikke å svare nei). Bli med da vel! Last ned appen Nyby på din telefon.

Trenger du en hjelpende hånd?

Har du behov for litt hjelp i hverdagen, eller kjenner du noen som har det? Det står mange frivillige klare til å bidra i Tynset. Nå er det enkelt å komme i kontakt med dem. Nyby er en app der du selv legger inn hva du ønsker hjelp til. Forespørselen din går direkte til kvalifiserte frivillige, som har levert politiattest og taushetserklæring. Gjennom meldinger i appen kan dere enkelt bli enige om en avtale som passer dere begge.

Hvordan gjør du det?

Last ned Nyby-appen på din smarttelefon. Søk Tynset. Nå får du opp aktive grupper på Tynset. Velg den gruppen som passer deg. Trykk på «Bli med i gruppa», velg så om du trenger hjelp eller om du vil bidra som frivillig.

Om du lurer på noe ta kontakt med:

Gudrun Bakken
+ 47 416 51 712
post@tynset.frivilligsentral.no

Last ned Nyby appen på din mobil i enten:

Kultur - en mangfoldig etat

– Kulturtjenesten vil være med å utvikle Tynset og regionen til å være et godt sted å bo. Kulturhuset skal være hjertet i sentrum, en storstue for hele regionen med et stort spenn i tilbudene.

Tekst: Ingrid Eide / Ingrafo

– Her skal være rom for både kommersielt stoff og mere sært og smalt innen kulturfeltet, et sted for både profesjonell og amatører, sier kultursjef Beate Hjertager.

– Kultur skal bidra til sosiale møteplasser, for folk i alle aldre, og med ulik livsstil.

Kultur er et vidt begrep, og kommunens kulturtjenesten er så mye mer enn "Kulturhuset"; Teateret i Fjellregionen, kinoen, biblioteket og kulturskolen og Galleri Elgen går under dette begrepet.

Kultursektoren har 12,8 årsverk fordelt på 25 ansatte. Det betyr at mange innehar små stillinger, dette gjelder spesielt kulturskolen hvor den minste stillingen er på 2 %.

Teateret i Fjellregionen

Teater i Fjellregionen er et interkommunalt samarbeid mellom Tynset, Tolga, Os, Rendalen, Folldal og Alvdal. Det er finansiert av de samarbeidende kommunene (kr. 6 pr innbygger) og Innlandet fylkeskommune. Teateret har pr. dato tre ansatte, fordelt på 1,7 stillinger; daglig leder Ingvild Jenssen (100 %), Kjell Akeren (60 %) og Shelli Lake (10 %).

Teateret har som oppgave å være en ressurs og pådriver for ulike teaterprosjekter i regionen.

– Vi setter opp egne forestillinger, i tillegg til å bidra med profesjonell kompetanse som samarbeidspartner for skoler, museer og frivillige organisasjoner, poengterer harstadværingen Ingvild, på klingene nordlandsdialekt. Etter endt musikkteaterskole i Oslo havnet hun på Tynset.

Shelli Lake, opprinnelig fra California, deltar nå i et internasjonalt prosjekt hvor det forsøkes på fortelling som metodikk for å stimulere språkutviklingen. Første del ble avsluttet i april og neste bolk går i gang fra høsten igjen, da i tett samarbeidet med Tynset Opplæringscenter.

– I mellomtida er vi så heldig å kunne trekke inn hennes kompetanse i Teateret i Fjellregionen. Det tette samarbeidet med kulturskolen sikrer at prosjektet og kompetansen forankres i skolen og regionen, understreker Ingvild.

Teateret i Fjellregionen har stor aktivitet nå i vårmånedene og det som er på trappene i mai og juni er en turne rundt i skolene i regionen med et dramapedagogisk opplegg i forbindelse med Fjellfri. Det jobbes også aktivt med "Teater Ung" som er et teaterprosjekt for ungdom fra hele regionen. Det er et resultat av fjorårets sommeraktiviteter for ungdom på Tynset, som også kjøres i gang i sommer og er åpent for unge

Shelli Lake og Ingvild Jenssen i verkstedet til Teater i Fjellregionen.

Foto: Ingrid Eide / Ingrafo

Biblioteksjef Ellen Beate Lie og Torill Åkerman i biblioteket, som gjennomgikk en totalrenovering i 2019. Foto: Henrik Eek

fra hele regionen. Ingvild og Shelli er enige om at "Teater Ung" er viktig for å bidra til synlighet av teateret blant det yngre publikum i regionen. Utøvende teater gir både mestring og sosialt felleskap. Teateret i Fjellregionen bistår også med scenografien i Bullspelet i Rendalen.

I teatrets eget verksted produseres teaterkulisser, som oppsetninger i hele regionen nyter godt av. Her blir fantastiske kulisser til for skoleforestillinger rundt om i hele regionen under Kjell Akerens kyndige hånd. Ikke minst gjelder dette ulike oppsetninger for musikklinja på Nord-Østerdal videregående skole.

– Det tette samarbeidet vi har med videregående skole er veldig viktig, understreker Ingvild. Nå må musikklinja ved NØVGS få langsiktige rammer å forholde seg til. For kulturlivet og rekrutteringen til kulturlivet i regionen vil en avvikling av denne være en katastrofe, mener leder i Teateret i Fjellregionen. Hun vil også poengtere det tette og gode samarbeidet *hele* kulturetaten i kommunen har.

– Vi inspirerer, støtter og bidrar til hverandres aktiviteter der vi kan. Det føles som vi er mange flere, alle vil mye her! Mange spennende kulturprosjekter og aktiviteter i Tynset er et resultat av det som dukker opp av idéer og initiativ i disse kontorene og gangene her, fastslår Ingvild Jenssen.

Biblioteket

Alle kommuner skal etter bibliotekloven ha et folkebibliotek. Det er ofte den kulturinstitusjonen i et lokalsamfunn som er mest besøkt, med tilbud til et livsløp, fra 0-100 år. Tynset kommune har jobbet godt med folkebiblioteket i flere tiår, og med den synlige beliggenheten i kulturhuset har biblioteket en plass i bevisstheten til de aller fleste tynsetinger. Det viser også statistikken over antall besøk, Tynset figurerer på listen over de mest besøkte bibliotekene i landet med 33.000 besøkende i året. Det betyr cirka 2.750 besøkende i måneden, hvilket utgjør halve befolkningen i Tynset kommune!

– Vi er i stor grad berørt av globalisering og digitalisering, og folks forhold og forventninger til biblioteket endrer seg i takt med samfunnsutviklingen, poengterer Ellen Beate Lie, som har vært biblioteksjef siden 2019.

Biblioteket anno 2022 er et helt annet bibliotek, med helt andre tjenester enn for 10 år siden. Fra 2014 ble bibliotekene pålagt å være en møteplass, drive aktiv formidling og være en aktiv debatt og samtalearena. Et godt eksempel på det siste er det jevnlig arrangert Bokbadet.

Kulturskolerektor Ida Strypet sammen med entusiastiske danselever.
Foto: Ingrid Eide / Ingrafo

Innenfor disse rammene er det imidlertid stor frihet til å utforme tjenestetilbudet for tynsetsamfunnet. Biblioteket bidrar til å revitalisere sentrum og er blitt en perle med sin beliggenhet.

- Ikke minst er det blitt et møtested for alle typer mennesker, i alle aldre, fastslår Ellen.

Gjenbruk har vært og er selve prinsippet i biblioteket. Utlån av bøker, og bøker er fortsatt basis, og ryggraden i biblioteket. Det skal være en hovedarena for litteratur og kunnskap. Samtidig påpeker Ellen at biblioteket ligger i et skjæringspunkt mellom kultur, utdanning, livslang læring og folkehelse.

- Vi hjelper til med jobbsøking, skaffer litteratur til studenter, hjelper til med kilder og kildebruk og ikke minst med slektsforskning. Vi arrangerer også lesesirkler og strikkekafe.

- Biblioteket driver også utadrettet virksomhet og har et tett samarbeid med skoler og barnehager. Barnehagene kommer hit, og vi drar på klassebesøk.

Kulturskolen

Tynset kulturskole er en av regionens største i skolesammenheng med sammen 230 elevplasser fordelt på 190 elever. 3,5 årsverk er fordelt på 15 lærere.

- En gjeng utrolige morsomme og blide folk, godt fordelt i både alder og kjønn, ansatt i stillinger fra 2-100 %, ifølge kulturskolerektor Ida Strypet.

Blekkspрутarmene til kulturskolen strekker seg langt og regionen samarbeider både om lærere og stillinger.

- Vi selger danselærer i Folldal og kjøper saksofonlærer fra Alvdal, og selger dirigenttjenester til både korps og kor. Innad i Tynset kommune underviser vi hovedsakelig i kulturskolens lokaler i kulturhuset, men også i Tyllidalen, Kvikne og på Fåset. Vi har også elever fra både Folldal og Tolga.

- Undervisningen foregår på dagtid for barneskoleelevne og noe ettermiddag med gruppeundervisning. Halvparten av våre elever er i tillegg til musikk, danselever! Vi har ca 100 danselever. Ellers gir vi bred undervisning i musikk og i billedkunst. Det er med god grunn vi er mange lærere.

Kulturskolen har også ansvar for arrangering av Ungdommens Kulturmønstring (UKM) og deltar i andre arrangementer som holdes av kulturtjenesten.

Tilbud gruppeundervisning:

- Billedkunst
- Dans
- Dans og teknologi
- Kor
- Musikk fra livets begynnelse

Tilbud innen musikk:

- Althorn	- Baryton	- Bassgitar
- Band	- Ukulele	- Trekkspill
- Piano	- Sang	- Bratsj
- Cello	- Fele	- Fløyte
- Gitar	- Horn	- Klarinett
- Saksofon	- Orgel	- Slagverk
- Trombone	- Trompet	- Waldhorn

Kinogjengen med kinosjef Sergio Chavez i spissen. Foto: Tynset kommune

Film er best på KINO!

Av 12,8 årsverk i kulturtjenesten utgjør ansatte ved Tynset Kino en kinosjef i 100 % stilling, 2 faste 30 % stillinger og tre tilkallingsvakter.

Else Nyheim, tidligere kinosjef og "uløselig knyttet" til Tynset Kino, vikarierer for tiden for Sergio Chavez, som er dagens kinosjef i pappa- permisjon. Else har jobbet ved kinoen siden den var i Rambu, der folk satt på røstoler og hutret og frøs seg gjennom forestillingene vinterstid mens vedovnen durte i hjørnet.

Rett før koronapandemien fikk Veslesalen en oppgradering med nye stoler, og en liten kafé fikk også plass. Den vikarerende kinosjefen gleder seg nå over ofte stappfull Veslesal på kinodagene som er onsdag, fredag lørdag og søndag. Kinotilbudet er prisgitt hva som tilbys, men Tynset kino er opptatt av å kunne tilby sitt publikum filmer i alle sjangre og for alle aldersgrupper.

FAKTA OM KULTUR

Kultursjef: Beate Hjertager
Kutlrhusleder: Siri Beate Fossum

Antall årsverk: 12,8 fordelt på 25 stillinger

Pågående prosjekter

- KÅL: Kunsten å lære
- Kulturskole 3.0
- Langsiktig utvikling 1. etasje kulturhuset
- Utvikling kafédrift
- Teknisk oppgradering Storsalen
- Fjellfri/Pride
- Utvikling Kongsveien 5
- TeaterUng – Erasmus-prosjekt

Faste større prosjekter basert på prosjektmidler

- UKM
- Barnas verdensdager

Pågående planarbeid

- Revidering kommunedelplan for kulturmiljøer og kulturminner
- Kartlegging friluftslivets ferdselsårer
- Plan for fysisk aktivitet
- Evaluering retningslinjer kultur og idrettsfond

Tverrfaglig samarbeid

- Samhandling barn/unge 0-24
- Sommeraktiviteter for barn og unge
- Sommerjobber

Tilskuddsordninger

- Kultur- og idrettsfond
- Talentstipend
- Kulturpris
- Spillemidler
- Den kulturelle skolesekken
- Den kulturelle spaserstokken

Interkommunalt samarbeid

- Teater i Fjellregionen
- Nord-Østerdal musiker
- Anno Museum

Brennende engasjement i Galleri Elgen

Lørdag 2. juli kl. 16.00 åpner Galleri Elgen på Tynset en spennende sommerutstilling med arbeider av de tre masterstudentene Natalie Field, Gunilla Elisabeth Hasselrot Eriksson og Sophia SoYoon Lee fra Kunstakademiet, KiT, ved NTNU i Trondheim.

Skulptur av Sophia SoYoon Lee. Foto: Privat

Utstillingen "Mangfold" viser hvordan de tre kunstnerne formidler temaene de brenner for.

Natalie Field (fotomanipulering) er opptatt av å ta vare på naturen i dens opprinnelige form - etter hennes perspektiv, og viser i sin kunst hvordan rovdrift av naturen kan skape katastrofale følger. Field arbeider og bor til vanlig i Johannesburg i Sør-Afrika.

Gunilla Elisabeth Hasselrot Eriksson formidler hvordan det er å bli rammet av alvorlig sykdom for så å ta innover seg håpet om å bli frisk, gjennom tegninger overført til silketrykk på papir og abstrakte malerier.

Sophia SoYoon Lee er opptatt av hvordan våre forutinntatte holdninger skaper misforståelser og avstand mellom folk. Dette formidler hun gjennom installasjoner utarbeidet i et mangfold av ulike teknikker. Med utgangspunkt i leire integrert i teknologi innen et tradisjonsrikt keramisk uttrykk. På sommerutstillingen vil hun presentere helt ferske verk som ikke har blitt vist for publikum før.

Gunilla Elisabeth Hasselrot Eriksson møter publikum under åpningen. Siden utstillingen åpnes under markeringen av at Tynset har fått bystatus, lover vi kunstinteresserte noen overraskelser både i og utenfor galleriet. Utstillingen er en salgsutstilling i regi av Tynset Kunstlag. Den står fram til 31. juli.

Ordføreren har ordet

Fakta, fremtidsutsikter og feiring

Foto : Ingrid Eide / Ingrafo

Vi har nylig feiret vår kjære nasjonaldag, og hvilken dag det ble! Været viste seg fra sin beste side, og på Tynsetby'n, samt rundt omkring i hele kommunen myldret det av liv og røre. Denne dagen var det nok mange som tenkte litt ekstra over hvor heldige vi er som har en dag hvor vi kan feire og sette pris på Norges rettferdighet og selvstendighet, samt vårt privilegium ved å få leve i et fredelig land med en særs velfungerende velferdsstat.

Vi har også nylig vært så heldige å få ønske nye innbyggere fra Ukraina velkommen til Tynset. Og jeg må si at det føles utrolig godt å endelig få muligheten til å hjelpe noen av de mange hundre tusen menneskene som er på flukt fra Ukraina. Jeg håper at vi sammen og hver for oss med stort eller smått kan bidra til at de, og alle andre nykommere i vår kommune får det godt, blir satt pris på og blir inkludert i vårt fellesskap.

Jeg er også veldig glad for at vi den 2. juli skal feire den skeive kjærligheten. Det er absolutt på tide at den anerkjennes på lik linje med den mer tradisjonelle kjærligheten. Kong Harald sa det jo så flott i sin tale: Nordmenn er jenter som er glad i jenter, gutter som er glad i gutter og jenter og gutter som er glad i hverandre. Og siden det i 2022 er 50 år siden Norges lovendring, hvor det ble fastslått at det ikke lenger skulle være straffbart med homoseksualitet. Ja, da er det på tide å fjerne de siste fordommene. Vi må minne hverandre på at vi uavhengig av legning er like mye verdt og at alle må få lov til å elske den man elsker. Det er det vi ønsker å markere og feire den 2. juli gjennom arrangementet Fjellfri, som går av stabelen samme dag som Tynsets byfest. Jeg gleder meg stort og håper dere gjør det samme!

Men innimellom de ulike feiringene, påminnes vi stadig krisene vi har vært en del av den siste tiden. Jeg tror det er viktig at vi minner hverandre på at vi har det ganske så bra selv om vi de siste to årene har vært utsatt for pandemi, og selv om vi det siste halvåret har blitt utsatt for skyhøye strømpriser, høyere drivstoffpriser og mange andre kostnadsøkninger på diverse varer og tjenester. Det er en realitet at denne kostnadsveksten skaper mye frustrasjon hos mange, og det er fra mange hold forventninger om flere krisepakker som kompenserer de høye utgiftene. Krisepakker er viktig og riktig i en akutt situasjon, for at innbyggere og næringsliv skal rekke å omstille seg i en krisesituasjon, men samtidig må vi innse at man ikke kan fortsette med det over

lengre tid. Det er dessverre slik at det er vi forbrukere som må tilpasse oss virkeligheten, og det betyr at vi må ta inn over oss, at vi kanskje får noe mindre å rutte med i årene som kommer. Strømprisene vil pga. at vi har forpliktet oss til å være tilknyttet markedet i Europa, trolig forbli høyere enn vi er vant til i lang tid fremover. Det samme vil også gjelde drivstoffprisene så lenge krigen og konfliktene fortsetter i Ukraina og Russland.

Vi er samtidig vitne til at Norge tjener godt på olje, gass og strøm i disse dager, og det er fristende å tenke at disse pengene burde blitt tilbakeført til oss forbrukere. Men da er det viktig å minne om at man ikke kan tenke og handle med Norges økonomi, slik som vi tenker og forbruker av vårt eget husholdningsbudsjett. En økt pengebruk i en slik situasjon vil bare medføre andre alvorlige og negative konsekvenser for oss innbyggere/forbrukere. Samtidig vet vi at den økonomiske veksten vi har vært så heldige å få være en del av, ikke fortsetter inn i det uendelige. Vi vil før eller senere få dårligere økonomiske vilkår enn det vi har i dag, og da tenker jeg at vi kanskje allerede nå bør begynne å bli noe mer bevisst på å redusere vårt energiforbruk samt alt annet forbruk. Og kanskje vi bør sørge for å spare noe mer enn det vi har for vane i dag. Men dette er krevende. Det er utrolig enkelt å øke budsjettet og forbruke mer, men svært krevende å redusere det i neste runde og forbruke mindre.

Men hvis vi er ærlige med oss selv og stikker fingeren i jorda så tror jeg de aller fleste av oss må innrømme at vi har det ufattelig bra og er blant de svært heldige i denne verden. Nettopp derfor bør en slik omstilling være overkommelig for de aller fleste av oss.

Men la oss nå glede oss over at det går mot sommer, den lyse fine tida som vi hvert eneste år gleder oss og ser frem til. Ta godt vare på den og alle de flotte og fine menneskene rundt deg.

Jeg ønsker dere alle en strålende sommer, og så håper jeg vi sees på vår alles byfest den 2. juli.

*Sommerhilsen
fra ordfører Merete*

Servicecenterets medarbeider, f.v. Gosia Kveberg, Tone Fiskvik, Tove Haugli, Laila Lien og Helene Lund Volden. Foto: Tynset kommune

Servicecenteret 20 år

I året 2000 vedtok kommunestyret etablering av offentlig servicecenter i Tynset rådhus, der målet var å opprette en felles førstelinjetjeneste for, i hovedsak, kommunale tjenester. Sommeren 2002 var etablering et faktum og ble feiret med brask og bram.

I sommer vil vi markere to tiår i publikums tjeneste – men vet du egentlig hva servicecenteret kan gjøre for deg?

Vi som har servicecenteret som arbeidsplass skal være såkalte generalister, det vil si vi skal vite litt om alt. Men vi har også fagfelt der spisskompetanse er nødvendig, og en sunn dose nysgjerrighet kommer godt med her også.

Den mest åpenbare oppgaven er selvfølgelig publikumsmottak og sentralbordtjeneste. Men vi lager også grunnlag for fakturering av kommunale gebyrer, foreløpig kvartalsvis, og har overordnet ansvar for alle kommunale arkiv, både papirbaserte og elektroniske.

Vi lærer opp nye saksbehandlere og bidrar til at det interne kommunale liv foregår så sømløst som mulig.

Vi er turistverter om sommeren og står for publisering av innhold til mesteparten av kommunal info både på hjemmesiden og sosiale medier.

Vi journalfører din byggesøknad og tar imot forhåndsstemmer under kommune- og fylkestingsvalget.

Kort oppsummert er målet med servicecenteret å hjelpe deg med ditt ærend knyttet til den kommunale verden.

Vi håper at du er fornøyd med tjenesten du mottar hos oss. Er du ikke det, eller har innspill til ting vi kan gjøre bedre, ta gjerne kontakt.

Servicecenteret går for nye 20 år!

I år tar Tynset kommune imot et stort antall flyktninger

I februar i år invaderte russiske styrker Ukraina, og den mangeårige konflikten mellom disse to landene utviklet seg raskt til en krig med globale konsekvenser vi ennå ikke har sett hele rekkevidden av.

Millioner av mennesker er på flukt gjennom Europa, og flere tusen har ankommet Norge. Alle norske kommuner er oppfordret til å bidra gjennom å øke antallet flyktninger som skal bosettes i år. Tynset kommune har derfor vedtatt å øke antallet fra 23 til 85 personer i 2022.

Tynset kommune har lang erfaring med bosetting av flyktninger, et erfarent og kompetent bosettingsapparat og gode rutiner for involvering og koordinering av ulike tjenester. 85 er likevel et ekstraordinært høyt tall, som har gitt kommunen nye utfordringer å håndtere. Før de første flyktningene ankom i mai brukte kommunen tiden på planlegging og klargjøring.

Noen av flyktningene som ankommer vil bosettes på Furumoen, som ble utflyttet før påske. Mange vil bosettes i leiligheter og hus rundt omkring i kommunen vår og bli del av ulike nabolag og lokalmiljø. Vår felles evne til å ta godt imot nye innbyggere, naboer, klassekamerater og fremtidige kolleger er avgjørende for at nyankomne skal finne trygghet i sine nye omgivelser, uavhengig av om de opprinnelig kommer fra Ukraina, Syria eller et annet land.

Frivillige ressurser har i mange år stilt opp for mennesker som bosettes på Tynset, og kommunen opplever en sterk vilje til å bidra også i år. Det er fortsatt mulig å bidra gjennom å registrere seg som frivillig hos Tynset Frivillighetssentral.

Sommeråpningstider ved bibliotekene

Hovedbibliotek i perioden 20. juni - 20. august:

Mandag, tirsdag og torsdag: Kl. 11.00 - 15.00

Onsdag: Kl. 11.00 - 17.00

Fredag: Kl. 11.00 - 13.00

Lørdag: Kl. 11.00 - 14.00

Kvikne bygdebibliotek holder stengt i skolens ferier.

Sommerjobber og sommeraktiviteter for barn og unge

I år har 38 ungdommer i alder 16-18 år fått tilbud om sommerjobb i kommunen. Dette skal gi ungdommene den første erfaringen i arbeidslivet.

Dyktige ansatte i barnehager, skolefritidsordninger, helse- og omsorgstjenestene, teknisk, bibliotek, renhold og servicetorget er klare til å ta imot ungdommene og vise kommunens mangfoldige arbeidsplasser fra innsiden.

Det blir også gratis sommeraktiviteter for barn og unge. Stor takk til frivilligheten, lag og foreninger som i samarbeid med kommunen arrangerer mange spennende og varierte tilbud. Nytt i år er familieaktiviteter. Du finner opplysninger på kommunens hjemmeside:

www.tynset.kommune.no/aktuelt/sommeraktiviteter-for-barn-og-unge.22401.aspx

Organiseringen og midler er fra tverretattlig samhandlingsprosjekt "Bedre samhandling for barn og unge". Sommerjobbene er i tillegg støttet av bevilgning fra kommunestyret.

Tynset bibliotek inviterer deg med på Norges kuleste sommerleskampanje!

Lag en profil på sommerles.no og les så mye du orker i løpet av sommerferien. Les bøker, få kule premier og les sommerlesfortellingen til Mari Moen Holsve! Tema i år er eventyr på rømmen. Sjekk ut sommerles.no for mer info eller spør på biblioteket. Sommerles starter 1. juni og avsluttes 31. august. Årets sommerlesavslutning arrangeres 13. september.

HFU - Helsestasjon For Ungdom

NÅR: Mandag kl. 14.30 - 16.30. Ingen timebestilling

HVOR: Kompetansesenteret, Aumliveien 4 C, Tynset

FOR HVEM: Ungdom og unge voksne i alderen 13-25 år

Du kan ta kontakt om:

- prevensjon, graviditet, kjønnsykdommer, underlivsplager
- søvnvansker, ernæring
- personlige problemer eller bekymringer knyttet til hjem, skole, kjæreste, eller venner
- stress, sorg, spiseproblemer, selvskadning, smerter
- mobbing, skolefravær, lav selvfølelse - eller selvtillit, ensomhet, prestasjonsangst, konsentrasjonsvansker
- fysisk og psykisk vold, overgrep og voldtekt
- rusmidler, røyk/snus
- og annet

Hos oss treffer dere helsesykepleier. Det er også mulighet for å snakke med en turnuslege. Vi har taushetsplikt og journalplikt.

Helsesykepleier Gunhild Nordtun

Mobil: 913 13 271

Helsesykepleier Gunhild U. Nordtun gir prevensjonsveiledning og setter her inn en P-stav, som er sikker prevensjon i inntil tre år.

Arkivfoto: Ingrid Eide / Ingrafo

Vaksinering

Alle som skal ut å reise i sommer og har behov for reisevaksinering, må ta kontakt med helsestasjon og planlegge dette i god tid før reisen. Det oppfordres også til å ta oppfriskningsdose av Boostrix Polio hvert 10. år for voksne.

Les på www.helsenorge.no/vaksinasjon/oppfriskningsvaksine/#hvor-far-du-tatt-oppfriskningsvaksine.

Her finner du anbefalingen om oppfriskningsdosen og hvordan du kan sjekke vaksinstatus.

Ta kontakt med Helsestasjonen på 48893870 eller 97092012 for spørsmål knyttet til vaksinstatus eller bestilling av time.

Tynset legesenter

Endrede åpningstider

Mandag, tirsdag og torsdag åpent kl. 08.00 - 15.00

Telefontid: Kl. 08.15 - 11.00 og kl. 13.00 - 14.00

Lab: Kl. 08.30-14.30

Torsdag åpent kl. 10.00 - 15.00

Telefontid: kl. 10.00 - 12.00 og kl. 13.00 - 14.00

Lab: Kl. 10.00 - 14.30

Fredag åpent kl. 08.00 - 15.00

Telefontid: Kl. 08.15 - 11.00 og kl. 13.00 - 14.00

Lab: Kl. 08.30 - 11.30

Tynset legesenter er tilgjengelig for akutte henvendelser fra kl. 08.00 - 15.30 alle hverdager.

Kommunedirektøren har ordet

Tynsetbyen - 2 år etter vedtak

Det er nå gått to år siden kommunestyret fattet vedtak om at Tynset skulle bli en by.

Foto : Ingrid Eide / Ingrafo

Jeg husker godt da jeg startet opp med å skrive saken. I god tradisjonell nordøsterdølånd var både undertegnede og daværende assisterende kommunedirektør, Often, av de som lurte på hva dette skulle være godt for. Det var da vel greit slik det var. Men vi tok fatt på oppgaven. I tradisjonell byråkratisk stil tenkte vi at dette var en sak der man måtte opprette regionale nettverk og sikre en bred forankring mot stat, fylket, lokalt og regionalt næringsliv. Nå er det gått 2 år. 2 år der hodet har dreid noen grader rundt, og det er tid for å innse hvor feil jeg tenkte den gang.

For hva er status i dag? Jeg opplever daglig å møte kolleger, innbyggere, næringsliv og innbyggere i nabokommuner som er svært så positive til byutviklingen i Tynset. Til og med våre gode naboer i sør, alvdølan, ymter tidvis fram på om at Tynset kan karakteriseres som en by selv om det sitter langt inne å si det. I møte med våre nabokommuner så nevnes den "urbane Tynsetbyen", som en svært viktig faktor for tilflytting til kommunene i regionen. Et felles mål om at Tynset kan tilby urbane kvaliteter, som den enkelte kommune rundt oss ikke vil være i stand til å tilby, synes å være omforent i regionen. Men hva har egentlig skjedd? Hvorfor tenker folk annerledes nå enn for et par år siden?

For det første så har det skjedd fysiske ting i sentrum på Tynset. Dette tror jeg er avgjørende. Det må skje noe, ellers så blir det bare ord. Vi har fått på plass et flott torgområde. Etableringer som Spiseriet og Vaskeriet har vært avgjørende og etterlengtede tiltak for å skape nye tilskudd til sosiale møteplasser. Og mange flere tiltak er under planlegging.

Etableringen av Tynsetbyens venner med Børresen i spissen, førte diskusjonen ut til publikum. Innfallsvinkelen med "dødsbyen Tynset" provoserte nok flere, men det satte i gang debatt og engasjement. Gjennom engasjementet kom eierforholdet til hvordan byen skulle utvikles. Dette engasjementet er sannsynligvis den viktigste drivkraften vi må holde ved like og ta med oss videre i utviklingen.

Gjennom prosessen med kommunedelplan Tynset by ble kunnskapsgrunnlaget for en byutvikling tydeliggjort. Hanne Toftdal fra Vista Analyse poengterte betydningen av at utviklingen av et vitalt bysentrum krever at folk samles. Ingen by uten folk. For å samle folk, må samfunnsplanleggingen legge til rette for dette. Faktorer som skaper aktivitet må legges i sentrum. Da vil verdien av aktiviteten mangedobles, ettersom denne aktiviteten vil være til felles glede for mange aktører.

I prosessen med kommunedelplanen prøvde også Tynset kommune noe nytt. Diskusjoner av aktuelle temaer mellom innbyggere, næringsliv og fagfolk ble gjennomført som debattkvelder og gjort tilgjengelig for publikum både fysisk og via streaming. Mange tilhørere fulgte disse debattene. Engasjementet var stort, spesielt blant barn og unge. Kommunen mottok over 3500 forslag til byutvikling fra den yngre garde. Meget positivt. Dette medførte også at kommunestyret i påfølgende budsjettbehandling satte av noen "bymillioner" for årene som kommer.

Den 2. juli skal vi ha byfest. Der legger vi opp til tidenes samling i sentrum; Pride-arrangement og konserten med Åge og sambandet. Vi skal dyrke to viktige elementer i det urbane Tynset: Samle folk og styrke mangfoldet. Tynset skal være for mange og for alle. Og nettopp mangfoldet er viktig for byen Tynset. I en tid da vi mangler folk og kompetanse innen både offentlig og privat sektor, er vi avhengig av at alle føler seg velkommen til Tynset. I perspektivet med å utvikle det urbane Tynset tror jeg at mangfoldet er noe av det aller viktigste Tynset kan satse på. Mange som har valgt å flytte fra bygda til byene oppgir ofte et manglende mangfold som hovedårsak.

I den siste tiden har vi fått hyggelige tilbakemeldinger om utviklingen i Tynset. Det er utrolig hyggelig å få tilbakemelding fra utflyttet Tynsetungdom som sier at; "Oi, nå har det skjedd ting her, så spennende". For det å appellere til bolyst og ønske om tilbakeflytting av disse ungdommene er et av våre fremste mål. Og vi har stor tro på Tynset er det beste stedet å bo. Stedet der man kan være nær natur og samtidig oppleve det urbane livets gleder. Den svenske komponisten Ulf Lundell beskriver dette på en fin måte i sangen Öppna landskap:

*"... När tuppar gal på avstånd, när det är långt till närmsta hus
Men ändå så pass nära att en tyst och stilla natt
När man sitter under stjärnorna, kan höra festens skratt ..."*

Tynset, 27. mai 2022

Erling Strålberg
Kommunedirektør

Nye boligtomter på Fåset klare til høsten

Tynset kommune ønsker å legge til rette for boligutvikling med nye boligfelt sentralt på Fåset. Vi regner med at byggeklare tomter blir lagt ut for salg i høst.

Tekst: Svein Magne Storaas

Planen omhandler ulike boligtyper i forskjellige felt, som er utformet for ulike grupper. Dette legger til rette for å styrke barnetallet for barnehage og skole, samtidig som det blir gode boligområder med korte avstander til skolen og barnehagen.

Det nye boligområdet har nærhet til skolen og barnehagen, Gimle grendehus, ferdig etablerte boligområder og kollektivpunkt. Området består ellers av skog og noe dyrka mark.

Det etableres nye forbindelseslinjer for gående og syklende til skole og barnehage, både for nye og eksisterende boligfelt. Det åpnes også for en etablering av en forretning i form av en mindre dagligvare eller kiosk. Norconsult har utarbeidet mulighetsstudie for nye boligområder i forkant av planarbeidet. Studiet inneholder også geoteknisk vurdering, støyvurdering, flom- og overvannsvurdering samt vannforsyning og avløp.

Medvirkningsprosess

Oppstart av planarbeid ble varslet ved brev til naboer og andre interessenter i området, samt med annonse i Arbeidets rett og på kommunens hjemmeside. Planen ble varslet sammen med Kommunedelplanen for Fåset/Fådalen, og det har blitt holdt flere åpne folkemøter, hvor det har blitt orientert om status på begge disse planene. Det er også holdt interne møter, der skolen og barnehagen har vært representert. Spesifikt for denne planen så har det blitt holdt flere møter med grunneierne og det er etablert et formelt grunneiersamarbeid gjennom jordskifteretten.

Kommunedelplan

I kommunedelplanen for Fåset/Fådalen, er arealet i "trekantområdet" avgrenset av Rv.3, Sagenggrubba og Savalveien. Dette er avsatt til byggeformål for bolig og tjenesteyting. For de regulerte arealene er det satt detaljeringssone for reguleringsplan som fortsatt skal gjelde. Uregulert areal utenfor "trekanten" er avsatt til noe LNFR (Landbruks-, natur og friluftsområde samt reindrift) og noe bebyggelse. Det ligger inne en faresone for flom og langs høyspenningsanlegget, som går over området. Hele planområdet ligger med båndleggingssone for regulering etter plan- og bygningsloven.

Utbygging

Tynset kommune er utbygger og har valgt å gjennomføre anleggsarbeidene med infrastruktur i egen regi. Dette ved hjelp av rammeavtaler med lokal entreprenør som står for det maskinelle. Dette samarbeidet har gått smertefritt. Eksisterende grunneiere hadde rett til uttak av skog i egen teig, noe som har blitt gjennomført og avsluttet.

Status

Kommunens Tekniske Driftsavdeling er i ferd med å avslutte arbeidene med infrastruktur i Fåset boligfelt. Det har blitt lagt 965 meter avløpsledning og 650 meter vannledninger for Fåset vannverk. 805 meter med kjørevei og 760 meter gang- og sykkelvei er bygget. Høyspentledning i luft har blitt fjernet og gravd ned gjennom boligfeltet og lysløypa er i ferd med å bli omlagt etter ny trasé.

Gateløp vil bli montert i løpet av året, asfaltering er det fornuftig å vente med til veiene har "satt" seg etter en vinter.

Arbeidene har blitt gjennomført på en kostnadseffektiv måte og vi er svært tilfredse med at boligfeltet nå er nærmest ferdigstilt, og det innenfor budsjett.

Det er slik at de forskjellige feltene har en viss fleksibilitet i reguleringen med tanke på antall boenheter. Kommunen som utbygger må lage en tomteplan for å få bestemt antall tomter. Deretter kan dimensjonering og nedlegging av sprednett for strøm gjennomføres.

Hvis du møter kyr når du er ute på tur, så husk å følge **KUVETTREGLENE:**

Foto: Inge L. Kvern

1. **Hold avstand til dyra og gå utenom flokken**
2. **Ikke gå mellom dyra. Kyr kan bli pågående og skape uønskede situasjoner**
3. **Ikke gå bort til kalver. Kua kan gå til angrep for å beskytte den**
4. **Hunder bør ikke tas med til beitende dyr**
Husk regelen om båndtvang fra 1. april til 20. august
5. **Kyr er nysgjerrige. Blir kuflokken pågående, legg ned det du har i hendene og trekk deg unna**
Du kan hente igjen utstyret etter at kyrne har gått
6. **Hvis du åpner ei grind, lukk den igjen også!**
Åpne grunder gjør at dyrene kommer inn på områder de ikke skal være, og som kan være farlig for dem og andre

Hva gjør du hvis du kjører på et dyr eller finner skadede dyr langs veien eller i skogen?

Enhver kommune er pliktig til å ha et apparat for å ta seg av det man kaller fallvilt, og de fleste kommuner en fallviltgruppe som jobber på kontrakt med kommunen.

Henning Alme er leder i fallviltgruppa på Tynset, som har tre faste medlemmer og tre varamedlemmer. I en langstrakt kommune som Tynset er det fordelaktig å ha kjentmenn ute i grendene, og foruten Alme og Arne Støholen på Tynset, består gruppa av Rune Storli på Kvikne og Ola Engen i Tyllidalen.

På denne lyse tida av året er mye vilt i bevegelse store deler av døgnet. Dette medfører også økt fare for påkjørsler, sier leder i fallviltgruppa på Tynset, Henning Alme. Først og fremst gjelder dette større klovvilt som elg, hjort, og rådyr.

Hva gjør du så når du kommer i skade for å kjøre på et dyr?

Politiet skal varsles på telefon 02800, og du blir du satt over til fallviltgruppa. Deretter merker du plassen, og ikke reis fra stedet der påkjørselen har skjedd dersom du kan stå der trygt til vi kommer. Varseltrekant og eller refleksevenstene alle skal ha i bilen synes eksempelvis godt, men det aller viktigste er at det på en eller annen måte blir merket.

– Det gjør jobben vår mye enklere når vi skal finne igjen dyret, og man unngår unødig tidsbruk, og at dyret lider unødig, oppfordrer Alme.

– Spesielt ved rådyrpåkjørsler forekommer det at folk tar med kadvaret hjem. Det skaper ekstra trøbbel for fallviltgruppa. For det første er ikke dette lov, og for det andre hindrer det oss i å ta skrantesjueprøver, hvilket vi er pålagt på alt hjortevilt over ett år, sier Alme.

Men dette gjelder ikke bare påkjørsler. Det hender også at dyr setter seg fast i gjerder og ikke kommer løs. De samme varslingsrutiner

gjelder for dette. Derfor er vedlikehold av gjerder viktig, og grunneiere må fjerne gjerder som ikke lenger har noen funksjon.

I 2020 rykket fallviltgruppa ut til 120 tilfeller og 86 tilfeller i 2021. I gjennomsnitt har vi drøyt 100 tilfeller pr. år. De fleste av dette var elg- og rådyrpåkjørsler, men også dyr som ble observert. Enten syke dyr eller som nevnt, dyr som blir hengende fast i gjerder.

Miljødirektoratets sjekkliste

- Få oversikt over eventuelle skadde personer, og gi førstehjelp
- Ring 113 dersom akutt hjelp er nødvendig
- Ring Politiet på 02800 og meld fra om påkjørselen
- Merk påkjørselsted, dette for å kunne spore skadede dyr
- Følg aldri etter et skadet dyr selv. Det kan både være farlig og vanskeliggjør ettersøkshundens arbeid

Fallviltgruppa Tynset kommune

- Henning Alme, leder, mob 90115864
- Rune Storli, Kvikne mob 99585227
- Arne Støholen, Tynset mob 90677388
- Ola Engen, Tyllidalen mob 91396369

Norsk seterkultur inn på Unescos verdensarvliste?

Organisasjonen Norsk Seterkultur jobber for å ta vare på seterkulturen gjennom aktiv bruk av setrene, og arbeider for tida med et prosjekt for å få den norske seterkulturen inn på UNESCOs liste for immateriell kulturarv.

Tekst: Mariann Totlund, enhetsleder landbruk og miljø
Foto: Tynset kommune

Kulturarven med det levende seterbruket har blitt overført naturlig fra generasjon til generasjon, og er både mangfoldig og kompleks. Seterkulturen omfatter bl.a. kunnskap om tradisjonelt håndverk, om melkeproduksjon og melkeforedling og praktiske ferdigheter knyttet til dyra og naturen, men også forskjellige historier, ritualer, lokking og musikk.

Setring i Tynset kommune

Landbruket er den viktigste næringen i Tynset kommune, og mjølk- og kjøttproduksjon basert på grovfôr er den dominerende driftsformen. Både ut fra økonomi, dyrevelferd, bærekraft og natur- og miljøhensyn er utnyttelse av utmarksbeitet en viktig ressurs både i dag, og kanskje

enda viktigere i framtida. I mange områder i Norge og Tynset er utmarksbeiteressursen i dag under press, enten fordi det er ønske om å bruke utmarka til andre formål enn beite, eller fordi beitet gror igjen fordi det ikke lenger brukes.

Seterdrifta har lange tradisjoner i Norge. Tidligere var det helt nødvendig å utnytte utmarksbeitene til dyrefôr, og vinterforrådet av ost og smør ble produsert på setra. For 100 år siden var det nesten 45 000 setre i drift i Norge, men antallet har gått kraftig ned. I dag er det under 900, og flere av dagens seterbrukere vurderer å slutte i løpet av få år. Hvis vi vil unngå at kunnskapen og kulturarven forsvinner trenger seterdrifta et løft nå!

Seterdrifta har lange tradisjoner i Norge. Tidligere var det helt nødvendig å utnytte utmarksbeitene til dyrefôr, og vinterfôrrådet av ost og smør ble produsert på setra. For 100 år siden var det nesten 45 000 setre i drift i Norge, men antallet har gått kraftig ned. I dag er det under 900, og flere av dagens seterbrukere vurderer å slutte i løpet av få år. Hvis vi vil unngå at kunnskapen og kulturarven forsvinner trenger seterdrifta et løft nå!

Seterdrifta og utmarksbeitet har alltid hatt stor betydning i Tynset. Alle gardar var avhengig av utmarksbeitet for å opprettholde mjølkeproduksjon om sommeren. Det var vanlig med i alle fall to setre på hver gard, ei vårseter og ei fjellseter. Enkelte gardar og grender hadde to fjellsetre, som ble brukt annett hvert år. Hvor mange setrer det var i drift når seterbruket var på sitt største er litt vanskelig å beregne. I en beregning i 2016 kom en til at det kan ha vært ca. 470 i Tynset, og av disse ca 45 på Kvikne. I dag varierer tilstanden og bruksform på setrene fra full drift med mjølkeproduksjon, via fôrproduksjon og beite, til forfall og gjengroing. Stadig flere setrer brukes bare til fritidsformål.

Heldigvis har kommunene fortsatt aktiv setring. I dag har vi 8 gårdbrukere i Kvikne som setrer, hvor det er ei felleseter med 4 deltakere, 6 i Tyllidalen og 11 i resten av Tynset. Setertradisjonen følger ikke kommunegrenser, og 3 av seterbrukerne i Tynset har setre som ligger i Tolga kommune.

Utvikling i antall seterbrukere fra 2004 til 2021 i Alvdal og Tynset kommuner, og i Hedmark til og med 2016. Tabellen viser antall søknader om setertilskudd (regionalt miljøtilskudd).

År	Alvdal	Tynset	Hedmark
2004	48	50	244
2006	43	46	222
2008	43	39	225
2010	40	35	192
2012	39	29	179
2016	38	27	165
2019	36	28	
2021	32	25	

Tilgangen på gode beiter har vært avgjørende for plasseringen av setrene, og beitekvaliteten varierer i kommunen. Setring har gjennom rydding, hogst og beite gjennom flere hundre år bidratt til å utvikle et åpent kulturlandskap med stor variasjon og biologisk mangfold. Gjennom lang tids bruk har beitene blitt mer og mer kulturpåvirket og grasrike, med kulturpreg som øker jo nærmere setervollene en kommer.

Ved aktive setre er det i dag flere som har gjerdet inn store utmarksarealer og som bruker dem som beite til mjølkekua, mens de før alltid hadde dem gående fritt på utmarksbeite. Ny teknologi med digitale gjerder, som Nofence, gjør det igjen aktuelt å slippe mer storfe på utmarksbeite. Teknologien gjør kombinasjon med seterdrift og utmarksbeite enklere å praktisere, da budeia har full kontroll på hvor dyra går, og kan styre besetningen til ønsket beiteområde.

De fleste setrene i Tynset kommune ligger i mindre eller større sammenhengende grender, med 2-10 setervanger, bare unntaksvis ligger setrene enkeltvis. Større og sammenhengende setergreider finner en eksempelvis på Tynsetåsan, i Gammeldalen og i Aumdalen. Slike områder er det viktig å ta vare på, for å legge til rette for fortsatt tradisjonell bruk av beiteressursen i utmarka. Beitet må tillegges stor vekt i kommunale planprosesser, for å unngå at viktig beitemark i kommunen blir omdisponert til andre formål, eksempelvis nedbygd av hytter.

Utmarksbeite er en viktig ressurs

Utnyttinga av utmarksbeite til husdyrhold var høyest i siste halvdel av 1800-tallet. Folketallsveksten bidro til at alle ressurser som kunne gi mat måtte tas i bruk. Utnyttelsen av utmarka til fôr og beiting sank etter hvert, men var fortsatt høy til etter 2. verdenskrig.

I siste halvdel av 1900-tallet gikk antall gardsbruk drastisk ned fordi det ble muligheter for annet arbeid, og jordbruket rasjonaliserte kraftig. Samla sett gikk dyretallet ned, og behovet for utmarksressursen ble merkbart mindre. I rapporten «Arealrekneskap i utmark, utmarksbeite – ressursgrunnlag og beitebruk» kan man lese at samla for hele landet er det 45 prosent utnyttelse av utmarksbeitet. Det er derfor grunnlag for langt mer husdyr i utmarka i de fleste områder, i forhold til det som slippes i dag. Foropptak for de ulike dyreslag beregnes til (lavt estimat, særlig for storfe):

Dyreslag	Fôropptak pr. dag
Sau og lam	1 førehet
Geit og kje	1 førehet
Ammekyr/mjølkekyr	6 føreheter
Ungdyr av storfe	4 føreheter
Hest	5 føreheter

Kilde: Skurdal, 1997

Når en legger til grunn antall dyr på utmarksbeite oppgitt i søknad om produksjonstilskudd, kommer en til samlet mengde føreheter (f.e.) høstet på utmarksbeite i Tynset 2020 var:

Dyreslag (PT-kode)	Fôropptak pr. dag	Antall dyr	Fôropptak pr dyreslag/dag	Antall dager med beite	Totalt fôropptak
Sau og lam (431 og 432)	1 f.e.	14 829	14 829	84 (12 uker)	1 245 636
Geit og kje (440)	1 f.e.	408	408	56 (8 uker)	22 848
Ammem-/mjølkekyr (410)	6 f.e.	1317	7 902	56 (8 uker)	442 512
Ungdyr av storfe (420)	4 f.e.	1745	6 980	56 (8 uker)	390 880
Hest (450)	5 f.e.	90	450	56 (8 uker)	40 500
SUM					2 142 376

Dersom 1 f.e. fra utmarksbeite skulle vært erstattet med andre fôrmidler, som koster ca. 4 kr/f.e. kan verdien av de 2 142 376 førehetene som hentes i utmarka verdsettes til over 8,5 millioner kroner (8 569 504 kr).

Klima og utmarksbeite

Utslipp fra landbruket kan ikke elimineres, men reduseres. Utmarksbeite er i prinsippet gratis fôr, og en ressurs som ikke kan foredles til menneskemat på annen måte enn gjennom drøvtyggere, og bruk av utmarksbeite er slik kanskje den mest bærekraftige delen av norsk landbruk. Seterdrift er en viktig del av et bærekraftig landbruk og utnyttelse av utmarka vår, og er med på å øke karbonbinding og albedoeffekten, som er med på å redusere klimagassutslippet og global oppvarming.

Miljø- og klimaverdier av setringen

- bidrar til å opprettholde et rikt biologisk mangfold
- øker karbonbindingen og albedoeffekten
- styrker selvforsyningsgraden/matsikkerheten

Økonomiske verdier

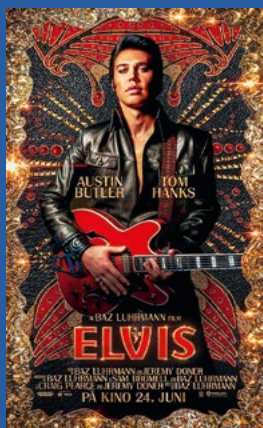
- kortreist fôr, frigir annet areal til matproduksjon
- beite gir ekstra god kvalitet på kjøtt og melk
- større betalingsvilje for unike seterprodukter
- setra med tilhørende landskap er et attraktivt reiselivsprodukt

Sosiale verdier

- unik formidlingsarena for gode, nære opplevelser
- møtepunkt mellom landbruk, kulturarv og folk
- besøkende får høre fortellinger om setra, klappe dyra og nyte tradisjonell seterkost
- seterbrukerne er gode forvaltere av kulturarven, som gjøres tilgjengelig gjennom aktiv seterdrift

UNESCOs liste for immateriell kulturarv

Vil du gi din støtte i arbeidet med å få norsk seterkultur inn på Unescos liste kontakt Hege Hovd, Rådhuset Vingelen, epost: hege@radhusetvingelen.no

Elvis
Biografi / musikk
Premiere 24. juni

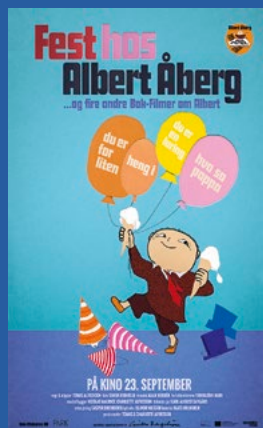
Minions: Historien om Gru
Animasjon / familiefilm
Premiere 1. juli

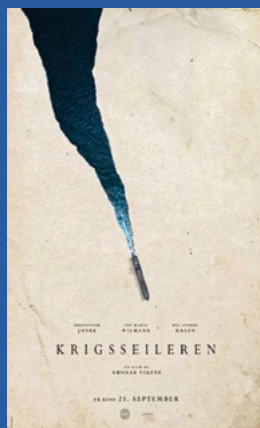
Hans Nielsen Hauge
- Mannen som vekket Norge
Dokumentar
Premiere i august

Olsens banden
- Siste skrik
Komedie / familiefilm
Premiere 2. september

Fest hos Albert Åberg
Komedie
Premiere 23. september

Krigsseilerne
Drama / krigsfilm
Premiere 23. september

Tynset byfest

Torsdag 30. juni

Sentrumsbutikkene er åpne til kl. 21.00

Lørdag 2. juli

- Kl. 11.00 - 12.45** Paroleverksted på Bortistu Neby. Her kan du lage din egen parole, få ansiktsmaling, kjøpt diverse "Pride-merch" og gjøre deg klar til toget starter kl. 13.00
- Kl. 12.00 - 17.00** Barnas byfest med lykkehjul og rebusløp
- Kl. 13.00 - 14.00** Fjellfri-toget går fra Bortistu og gjennom sentrum til torget. Absolutt alle som vil er hjertelig velkommen til å bli med i toget!
- Kl. 14.00 - 16.00** Appeller og kulturelle innslag fra scenen på torget. Martin Holmen er konferansier, og vi får bl.a. en felles appell fra alle ordførere i Fjellregionen. Følgende artister er også bekreftet til arrangementet: Raylee, VILDE og Synnøve Brøndbo Plassen
- Kl. 16.00** Åpning av sommerutstilling i Galleri Elgen med arbeider av de tre masterstudentene Natalie Field, Gunilla Elisabeth Hasselrot Eriksson og Sophia SoYoon Lee fra Kunstakademiet, NTNU Trondheim
- Kl. 18.15** Oppvarmingsband: Pubens venner
- Kl. 19.30** Oppvarmingsband: Whitespire
- Kl. 21.00** Konsert med Åge og Sambandet